

УДК 94(477.7):281.93"18"

Наталія Діанова

РОЗВИТОК РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ОДЕСІ У ХІХ СТ.

(на матеріалах Державного архіву Одеської області)

Мета поданої наукової статті полягає в тому, щоб на основі документів Держархіву Одеської області простежити основні етапи розвитку римо-католицької церкви в Одесі упродовж ХІХ ст. Для досягнення зазначеної мети передбачено комбіноване використання різних наукових методів дослідження, зокрема, евристичного, аналізу і синтезу, класифікації та періодизації, статистичного та ін.

Зазначено, що найбільш сприятливим для розвитку католицизму в місті був період з кінця ХVІІІ ст. до 20-х рр. ХІХ ст. Його характерною особливістю було лояльне ставлення до католиків з боку місцевої влади. Свідченням є позиція генерал-губернатора Новоросійського краю і градоначальника Одеси де-Рішельє по відношенню до римо-католицьких парафій в регіоні, до управління в яких допускались єзуїти. Першим візитатором римо-католицьких церков у Новоросійському краї став єзуїт абат Домінік-Шарль Ніколь, який здійснював контроль за діяльністю усіх католицьких парафій, які знаходились на той час у Херсоні, Одесі, Миколаєві та Северинівці.

Деякі матеріали Держархіву Одеської області стосуються історії католицького храму Одеси, заснованого в 1795 р. Науковий інтерес становить документ про звернення римо-католиків до міської влади в 1808 р. з проханням надати їм землю для будівництва нового храму в зв'язку із зростанням чисельності парафіян. Наслідком стало виділення місця під забудову кам'яної церкви та офіційний дозвіл на вільне володіння цією землею.

Розглянуто особливості другого періоду в історії католицької церкви в Одесі, який розпочався з 1822 р. – після заборони проживання єзуїтів на теренах Російської імперії. Його відмітною рисою став наступ російського уряду на католицьку церкву, яка підозрювалась у підтримці польського повстання 1830-1831 рр. У цей час розпочалася політика ізоляції католицької церкви від Риму й втручання світської влади у справи католицького єпископату. Реакція з боку папи Григорія ХVІ та країн Західної Європи змусила російського імператора Миколи І у 1847 р. підписати конкордат між російським урядом і Апостольським Престолом, одним із пунктів якого мало стати утворення нової католицької Херсонської єпархії з центром у Херсоні. Негативна позиція православної ієрархії на чолі з Херсонським і Таврійським архієпископом Інокентієм (Борисовим) змусила внести зміни до цього проекту – єпархія отримала назву Тираспольської (з центром у Тирасполі) й увійшла до складу Могилівської митрополії.

Важливого значення в цей час набувала Одеса, де фактично знаходилась католицька єпископська резиденція. У відповідності з документами в 1853 р. було завершено будівництво кам'яного кафедрального собору, освяченого в ім'я Успенія Пресвятої Діви Марії. Його настоятелем став священник Єжи Безутович, якому допомагали чотири капелани: для поляків, італійців, французів і німців.

Проаналізовано третій, більш сприятливий період для розвитку католицизму в Одесі, який розпочався в другій половині ХІХ ст. Низка

архівних матеріалів стосується особливостей процедури призначення священиків для католиків-німців, яких запрошували з німецьких земель та Австрії. Досліджено процес зміцнення позицій церкви в місті, наслідком якого стало зростання католицького населення, розширення земельних володінь та розбудова нових храмів.

Тож документи, які відклалися у фондах Держархіву Одеської області, дають можливість реконструювати окремі сюжети розвитку римо-католицької церкви в Одесі упродовж XIX ст. У комплексі з опублікованими джерелами і дослідницькою літературою вони є важливим підґрунтям для подальшого дослідження історії католицизму в Україні.

Ключові слова: Одеса, Держархів Одеської області, римо-католицька церква, розвиток, документи, дослідження.

У XIX ст. певну частину християн Одеси становили римо-католики, до яких належали німці, поляки, французи, італійці, іспанці та інші. Згідно з указом Катерини II від 19 квітня 1795 р. вони, як і представники інших конфесій, отримали умови для розбудови своєї церкви із веденням служби рідною мовою⁷⁴. Дослідження становлення та розвитку римо-католицької церкви в Одесі є важливим не лише для реконструкції церковної та світської історії південного краю, але й для вивчення історії України в цілому.

Зазначена проблема певною мірою висвітлювалась в історичній літературі. Серед істориків церкви XIX ст. варто виділити працю Херсонсько-Таврійського архієпископа Інокентія (Борисова), в якій він, аналізуючи розвиток католицизму на південних землях Російської імперії, різко виступав проти утворення херсонської римо-католицької єпархії⁷⁵. На сучасному етапі розвитку історичної науки поживався інтерес до вивчення вказаної теми. Дослідники зверталися здебільшого до внеску представників римо-католицької церкви у соціально-економічний і культурний розвиток міста. У 1999 р. В.В. Самодурова підготувала бібліографічний покажчик, де представлено внесок німецьких переселенців, які належали до різних конфесій, в тому числі й до римо-католицької, в розвиток Одеси⁷⁶. Окремі аспекти історії римо-католицької церкви в Одесі, в контексті дослідження проблеми формування німецької общини в місті, розглядала

⁷⁴ Полное собрание законов Российской империи. – Собр. I. – Т. XXIII. – СПб., 1830. – № 17 320. – С. 686-688.

⁷⁵ Записка Иннокентия, Архиепископа Херсонского и Таврического, о новоучрежденной епархии римско-католической в Херсоне // Русский архив. – 1868. – С. 412-436.

⁷⁶ Причерноморские немцы. Их вклад в развитие г. Одессы и региона, 1803-1917. Библиографический указатель /сост. В.В. Самодурова. – Одесса: Астропринт, 1999. – 200 с.

Е.Г. Плеська-Зебольд⁷⁷. У контексті розвитку благодійності в Одесі І. С. Гребцова торкалася питання участі в цьому процесі римо-католиків⁷⁸. Більш чітким спрямуванням відрізняються праці О.О. Баковецької, яка вивчає історію римо-католицької церкви в Україні кінця XVIII – XIX ст. Численні дослідження авторки знайшли своє відображення в докторській дисертації та опублікованій монографії⁷⁹. Ольга Олександрівна в своїй роботі використала величезну кількість документів, які відклалися в архівах України, Білорусі та Російської Федерації. Нею опрацьовані також деякі фонди Державного архіву Одеської області. Проте поза увагою дослідниці залишилася певна кількість документів, які зберігаються в першому та третьому фондах цього архіву й містять інформацію стосовно діяльності римо-католицької церкви в Одесі.

Мета поданої статті полягає в тому, щоб на основі документів Держархіву Одеської області простежити основні етапи розвитку римо-католицької церкви в Одесі упродовж XIX ст.

Попри втрати під час Другої світової війни в архіві збереглися документи, які дають можливість прослідкувати окремі фрагменти розвитку католицизму в Одесі. Більшість із них відклалися в фондах: “Управління Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора” (ф. 1), “Головний статистичний комітет Новоросійського краю” (ф. 3), “Правління римо-католицької церкви св. Петра в Одесі” (ф. 628).

У 2011 р. працівниками архіву видано перший випуск “Зведеного каталогу метричних книг”, який охоплює період 1797-1939 рр. У підрозділі “Римо-католицизм” вказуються метричні книги, що стосуються римо-католицьких парафіяльних церков (костелів) міста Одеси та сіл Мангейм і Северинівка (ф. 628)⁸⁰.

Деякі архівні матеріали стосуються історії першого католицького храму Одеси, заснованого в 1795 р. на кошти віруючих. Зокрема, документ про звернення римо-католиків до міської влади з проханням надати їм землю для будівництва

⁷⁷ Плесская-Зебольд Э.Г. Одесские немцы, 1803-1920 / Э.Г. Плесская-Зебольд: научно-популярное издание. – Одесса: ТЭС, 1999. – 520 с.

⁷⁸ Гребцова И.С. Становление государственного попечительства и общественной благотворительности в Одессе в конце XVIII – 60-е гг. XIX ст. (в аспекте проблемы: центр – регион). Монография /И.С. Гребцова, В.В. Гребцов. – Одесса: Астропринт, 2006. – 320 с.

⁷⁹ Баковецька О.О. Римо-католицька церква в Україні в кінці XVIII – XIX столітті: монографія / Ольга Баковецька. – Миколаїв : Ілюн, 2015. – 360 с.

⁸⁰ Державний архів Одеської області. Зведений каталог метричних книг. Випуск I: 1797-1939 / упоряд. А.Г. Білоусова, С.Є. Березін, С. М. Герасимова та ін. – Одеса: Пресс-Кур'єр, 2011. – С. 54.

нового храму в зв'язку із зростанням чисельності парафіян. У 1808 р. будівельний комітет виділив місце на воєнному форштадті Одеси для будівництва кам'яної церкви для католиків загальною площею 2 925 кв. сажень. У 1811 р. католицьке духовенство розпочало клопотання перед Одеським будівельним комітетом щодо видачі ним відкритого листка на офіційне володіння виділеною під потреби церкви землею. Це прохання було задоволене і церква отримала право на вільне володіння землею у кварталі, який обмежувався вулицями Катерининською, Поліцейською (нині Буніна), Рішельєвською та Поштовою (нині Жуковського), за виключенням трьох будинків: лікаря Пешки, аптекаря Шуманського та купця Андрича, які знаходилися на розі відведеної площі. Будівельні роботи за проектом італійського архітектора Франческо Моранді здійснювалися впродовж 1809-1853 рр.⁸¹

Варто зазначити, що період з кінця XVIII до 20-х рр. XIX ст. був найбільш сприятливим для розвитку католицизму в місті. Певною мірою це зумовлено лояльним ставленням до католиків з боку місцевої влади. Зокрема, генерал-губернатор Новоросійського краю і градоначальник Одеси де-Рішельє сприяв утворенню римо-католицьких парафій в регіоні й допускав до управління в них єзуїтів, які продовжували діяти в Росії з часів Катерини II. Із 1811 р. у Новоросійському краї була затверджена посада візитатора римо-католицьких церков, який ставав одночасно й пробстом католицької церкви в Одесі. Із державної скарбниці йому виділялася платня в розмірі 2 600 крб. на рік. Першим візитатором призначено єзуїта абата Домініка-Шарля Ніколя, який здійснював контроль за діяльністю усіх католицьких парафій краю, що знаходились в цей час у Херсоні, Одесі, Миколаєві та Северинівці. Проте в 1820 р., у зв'язку з порушенням заборони на проповідницьку діяльність серед православних, єзуїти були виселені з Росії й місце Ніколя зайняв виходець із Баварії Ігнатій Ліндль. Проте два роки по тому його також усунуто від посади і вислано з Росії. Офіційною причиною була проповідь ідей протестантизму серед католиків⁸².

Заборона проживання єзуїтів на теренах Російської імперії поклала початок для нового періоду в історії католицизму. Повною мірою він проявився після поразки польського повстання 1830-1831 рр. Його відмітною рисою став наступ російського уряду на

⁸¹ Держархів Одеської області. – Ф. 628. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 3.

⁸² Діанова Н.М. Формування етно-конфесійної структури населення міст Південної України (кінець XVIII – перша половина XIX ст.): [монографія] / Н.М. Діанова. – Одеса : Астропринт, 2010. – С. 113-114.

католицьку церкву, яка підозрювалася у підтримці повстанців. У цей час намітилася політика ліквідації католицької церкви й підпорядкування її православної. Світська влада дозволяла собі грубо втручатися в справи католицького єпископату, фактично ізолювавши його від Апостольського Престолу.

Це викликало обурення папи Григорія XVI та негативну реакцію у Західній Європі. У 1842 р. папа римський звинуватив російського імператора у відсутності віротерпимості та гонінні на католицьку церкву в Росії. З метою залагодження інциденту Микола I у грудні 1845 р. змушений був поїхати до Риму на аудієнцію з папою, що стало початком переговорів між Петербургом і Апостольською Столицею. У 1847 р. був підписаний конкордат між російським урядом і Апостольським Престолом. Наряду з іншими важливими питаннями йшлося про утворення нової католицької Херсонської єпархії з центром у Херсоні, що спричинило бурхливу реакцію православної ієрархії. Херсонський і Таврійський архієпископ Інокентій (Борисов) вважав, що створення цієї єпархії є необдуманною і наївною поступку Риму, наслідком якої могла стати активізація місіонерської діяльності католицького духовенства, зростання чисельності католиків серед населення і посилення впливу папи римського на Півдні. До того ж, його обурювали значні витрати, які держава брала на себе по влаштуванню та утриманню католицького духовенства і семінарії. Щорічно для Херсонської католицької єпархії планувалось виділяти 4 480 крб. сріблом, у той час як щорічний оклад православного архієпископа складав не більше 600 крб. сріблом. Члени католицької консисторії мали отримувати досить пристойну платню, а членам православної консисторії взагалі нічого не платили. Враховуючи те, що відмовитись від утворення католицької єпархії уряд вже не міг, архієпископ радив не поспішати з її облаштуваністю і розмістити в іншому місці, наприклад у Ставрополі, ближче до Саратовської губернії, де проживала значна кількість католиків⁸³.

Російський уряд, зважаючи на значний авторитет Інокентія (Борисова) і протести жителів Херсона, змушений був звернутися до папи з проханням про перенесення столиці католицької єпархії з Херсона до Тирасполя. У відповідності з декретом папи Пія IX від 26 серпня 1852 р. столиця єпархії була перенесена до Тирасполя, а сама єпархія отримала назву Тираспольської й увійшла до складу Могилівської митрополії. Проте єпископська резиденція

⁸³ Записка Иннокентия, архиепископа Херсонского и Таврического, о новоучрежденной епархии римско-католической в Херсоне // Русский архив. – 1868. – С. 412-436.

знаходилась в Одесі, де в 1853 р. було завершене будівництво кам'яного кафедрального собору, освяченого в ім'я Успенія Пресвятої Діви Марії. Його настоятелем став священник Єжи Безутович, якому допомагали чотири капелани: для поляків, італійців, французів і німців⁸⁴.

У другій половині XIX ст. розпочався наступний, більш сприятливий період для розвитку католицизму на півдні України і зміцненні позицій церкви в Одесі. Доцільно звернути увагу на той факт, що для німців-католиків Тираспольський римо-католицький єпископ змушений був запрошувати священників із німецьких земель або Австрії. Це зумовлено відсутністю німців у Тираспольській римо-католицькій семінарії. Проте цей процес строго контролювався світською владою. Один із таких прикладів зафіксований в документі, що відклався в Держархіві Одеської області. Він свідчить, що 7 квітня 1859 р., після від'їзду настоятеля Одеського Успенського кафедрального собору Леопольда Борія, синдики звернулися до Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора О. Г. Строганова з проханням про дозвіл запросити священника із-за кордону. У результаті позитивної резолюції до Одеси прибув священник – австрійський підданий Петро Малі. Проте, як повідомив декан римо-католицьких церков Херсонської губернії, він не міг без особливого дозволу уряду приступити до виконання духовних треб. Для вирішення цього питання знадобилось втручання О.Г. Строганова. Але у відповідь на його клопотання міністр внутрішніх справ С.С. Ланской 16 листопада 1859 р. повідомив про неможливість допустити священника до місця служби, посилаючись на чинне законодавство Російської імперії. По-перше, виклик із-за кордону духовних осіб можливий лише на основі прохання самих парафіян-іноземців або через російські місії, при умові попереднього узгодження з Міністерством внутрішніх справ. По-друге, на основі положення про паспорти, російські місії і консульства зобов'язувались при видачі паспортів римо-католицьким священникам, які їхали до Росії, вимагати від них письмову довідку про непричетність до ордену єзуїтів і таємних товариств, про що ставилась відмітка в паспорті. У зв'язку з тим, що така процедура не була дотримана при переїзді П. Малі й Міністерство внутрішніх справ не отримало підтвердження його благонадійності, то його кандидатура була відхилена⁸⁵. Тому пошуки римо-католицького священника для німецької общини Одеси, який задовольняв би потреби як урядовців так і парафіян, продовжувався ще певний період часу.

⁸⁴ Держархів Одеської області. – Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 54. – Арк. 68, 76.

⁸⁵ Держархів Одеської області. – Ф. 1. – Оп. 197. – Спр. 118. – Арк. 10, 11.

Обережна політика уряду по відношенню до католицького духовенства свідчила про бажання запобігти впливу Ватикану та посиленню його позицій в межах Російської імперії.

На цей час католицька громада Одеси була найбільшою на півдні України й чисельність її невпинно зростала. Так, у 1857 р. вона налічувала 3 063 особи⁸⁶, а три роки по тому – уже 4 224 віруючих⁸⁷. У 1873 р. в Одеському градоначальстві, згідно даних Одеського статистичного комітету, налічувалося 8 616 римо-католиків: 4 955 осіб чоловічої й 3 661 особа жіночої статі та 14 католицьких священнослужителів⁸⁸.

Зростання католицької общини спонукало церкву придбати двір лікаря Пешки, який прилягав до її будівлі, загальною площею 225 кв. сажень. 18 січня 1889 р. Правління римо-католицької церкви звернулося до Одеського міського управління з проханням видати йому акт на володіння землею й усіма будівлями згідно листа, отриманого від Будівельного комітету в 1811 р. Міська дума прийняла рішення від 10 травня 1889 р. уповноважити міську управу видати акт на право повного володіння землею і будівлями римо-католицькій церкві⁸⁹.

У Держархіві Одеської області (ф. 628) зберігся документ, який свідчить, що в 1918 р. Одеська Успенська римо-католицька церква придбала у Вікентія Станіславовича Шеліота нерухомість у районі Молдованки, загальною площею 408 кв. сажень за 6 тис. крб.⁹⁰

Наприкінці XIX ст. приміщення цієї церкви вже не могло задовольняти потреби усіх католиків Одеси. Крім самого собору в місті діяла ще й каплиця, яка знаходилась на вулиці Балківській. У 1892 р. духовенство звернулося до Міської думи з проханням про виділення земельної ділянки на вулиці Балківській для будівництва нової церкви, будинку для притчу, церковнопарафіяльного училища та притулку для бідних і пристарілих. У відповідь міський голова Г. Маразлі 18 листопада 1892 р. підписав наказ про безоплатне виділення земельної ділянки загальною площею 1 659 кв. сажень для будівництва церкви. Настоятелем майбутнього храму був призначений священник Іосиф Шейнер. Тож на місці каплиці була побудована церква Св. Климента⁹¹.

⁸⁶ Санкт-Петербурзька філія архіву Російської Академії Наук. – Ф. 30. – Оп. 1. – Спр. 64. – Арк. 455-459.

⁸⁷ Держархів Одеської області. – Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 60. – Арк. 46.

⁸⁸ Там само. – Ф. 274. – Оп. 1. – Спр. 30. – Арк. 20-21.

⁸⁹ Там само. – Ф. 628. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 6-9.

⁹⁰ Там само. – Арк. 11-12.

⁹¹ Там само. – Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 54. – Арк. 76.

У 1893 р. на вулиці Гаванній з ініціативи французьких емігрантів був збудований костел св. Петра, який в Одесі називали французьким.

Важливим джерелом для дослідження церковного життя парафіян є метричні книги. У Держархіві Одеської області у фонді 628 зберігаються деякі метричні книги Одеської римо-католицької церкви Успенія Пресвятої Діви Марії та деяких парафій Одеської області. Вони різняться недостатнім ступенем інформативності й охоплюють достатньо короткий проміжок часу. Зокрема, метрична книга Успенської церкви про укладення шлюбів велася упродовж 1867-1878 рр. Вона містить інформацію про щорічну кількість вінчань і країну, з якої до Росії прибули молодята. Найбільша кількість вінчань (71) відбулася в 1871 р., найменша (24) – в 1878 р. Метричні книги костелів св. Климента та св. Петра, а також каплиці Антонія Падуанського, яка була під Жеваховою горою, взагалі не збереглися⁹².

Тож документи, які відклалися у фондах Держархіву Одеської області, дають можливість реконструювати окремі сюжети розвитку римо-католицької церкви в Одесі упродовж XIX ст. У комплексі з опублікованими джерелами і дослідницькою літературою вони є важливим підґрунтям для подальшого дослідження історії католицизму в Україні.

Наталья Дианова

**Развитие римо-католической церкви в Одессе в XIX в.
(на материалах Государственного архива Одесской области)**

Цель представленной научной статьи заключается в исследовании основных этапов развития римо-католической церкви в Одессе в течении XIX в. на основе документов Государственного архива Одесской области. Для достижения поставленной цели использованы различные научные методы исследования, в частности: эвристический, анализа и синтеза, классификации и периодизации, статистический и др.

Подчеркнуто, что наиболее успешным для развития католицизма в городе был период с конца XVIII в. до 20-х гг. XIX в. Его характерной особенностью было лояльное отношение к католикам со стороны местной власти. Подтверждением этого является позиция генерал-губернатора Новороссийского края и градоначальника Одессы де-Ришелье относительно римо-католических приходов в регионе, к управлению которыми допускались иезуиты. Первым визитатором римо-католических церквей в Новороссийском крае стал иезуит аббат Доминик-Шарль Николь, который контролировал деятельность всех католических приходов, которые находились в то время в Херсоне, Одессе, Николаеве и Севериновке.

Некоторые материалы Государственного архива Одесской области касаются истории католического храма Одессы, основанного в 1795 г. Научный интерес представляет документ, свидетельствующий об

⁹² Державний архів Одеської області. Зведений каталог метричних книг. Випуск I. 1797-1939. – С. 180.

обращении римо-католиков к местной власти в 1808 г. с просьбой о выделении земли под строительство новой церкви в связи с увеличением численности прихожан. Результатом стало выделение места под строительство каменной церкви и официальное разрешение на частное владение этой землей.

Рассмотрены особенности второго периода в истории католической церкви в Одессе, который начался с 1822 г. – после запрещения проживания иезуитов на территории Российской империи. Его особенностью заключалась в наступлении российского правительства на католическую церковь, которая подозревалась в поддержке польского восстания 1830-1831 гг. В это время началась политика изоляции католической церкви от Рима и вмешательство светской власти в дела католического епископата. Реакция со стороны папы римского Григория XVI и стран Западной Европы вынудила российского императора Николая I в 1847 г. подписать конкордат между российским правительством и Апостольским Престолом, одним из пунктов которого было образование новой католической Херсонской епархии с центром в Херсоне. Отрицательная позиция православной иерархии во главе с Херсонским и Таврическим архиепископом Иннокентием (Борисовым) заставила внести изменения в этот проект – епархия получила названия Тираспольской (с центром в Тирасполе) и вошла в состав Могилевской митрополии.

Ведущая роль в истории развития католической церкви в это время принадлежала Одессе, где фактически находилась католическая епископская резиденция. В соответствии с документами в 1853 г. было завершено строительство каменного кафедрального собора, освященного в имя Успения Пресвятой Девы Марии. Его настоятелем стал священник Ежи Безутович, помощниками которого были четыре капеллана: для поляков, итальянцев, французов и немцев.

Проанализирован третий, более благоприятный период для развития католицизма в Одессе, который начался во второй половине XIX в. Ряд архивных документов касается особенностей процедуры назначения священников для католиков-немцев, которых приглашали с немецких земель и Австрии. Документы дают возможность проследить укрепление позиций церкви в городе, следствием которого стало увеличение католического населения, расширение земельных владений и строительство новых храмов.

Таким образом, документы, которые хранятся в Государственном архиве Одесской области, представляют возможность реконструировать отдельные сюжеты развития римо-католической церкви в Одессе в течении XIX в. В комплексе с опубликованными источниками и исследовательской литературой они являются основой для дальнейших исследований истории католицизма в Украине.

Ключевые слова: Одесса, Государственный архив Одесской области, римо-католическая церковь, развитие, документы, исследование.

Natali Dianova

Development of the roman catholic church in Odessa in XIX st. (on the materials of the State archive of Odessa region)

In article documentary materials of the state archive of Odessa region which give the chance to consider the main stages of development of the roman catholic church in Odessa during six century are analyzed. Prerequisites of church

construction in the city are investigated. Process of gradual strengthening of positions of the roman catholic church in Odessa is considered. Emphasized that the most successful for the development of catholicism in the city was the period from the late XVIII century to the 20 years of XIX century. Its characteristic feature was loyalty to the catholics by local authorities. This is confirmed by the position of the governor-general of Novorossiysk territory and mayor of Odessa, de Richelieu in relation to the roman catholic parishes in the region, which allowed the jesuits. The first visitor of the roman catholic churches in the Novorossiysk region was the jesuit abbé Dominique-Charles Nicholl, who oversaw the activities of all catholic parishes, which were at that time in Kherson, Odessa, Mykolaiv and Severynivk.

Some materials of the state archive of Odessa region relate to the history of the catholic church of Odessa, founded in 1795. The scientific interest is the document testifying the appeal of roman catholics to the local authorities in 1808, with the request for allocation of land for the construction of a new church in connection with the increase in the number of parishioners. The result was the allocation of place for the construction of a stone church and official permission for private ownership of the land.

The peculiarities of the second period in the history of the catholic church in Odessa, which began in 1822, after the prohibition of the residence of the jesuits in the Russian empire are discovered. Its peculiarity consisted in the occurrence of the russian government to the catholic church, which was suspected to support the polish uprising of 1830-1831. At this time began the policy of isolation of the catholic church from rome and the intervention of secular authorities in the affairs of the catholic episcopate. The reaction from pope gregory XVI and the countries of Western Europe forced the Russian emperor Nicholas I in 1847 to sign the concordat between the Russian government and the apostolic, one of which was the formation of a new catholic Kherson diocese with the center in Kherson.

The negative attitude of the orthodox church, headed by the kherson and tauricheskiy archbishop Innocent (Borisov) was forced to make changes in the project – the diocese received the name of tiraspol (with the center in Tiraspol) and became part of the mogilev archdiocese.

The leading role in the history of the catholic church at this time belonged to Odessa, where was the catholic bishop residence. In accordance with the documents in 1853, construction was completed on the stone cathedral, consecrated in the name of the assumption of the blessed virgin mary. The rector was the priest jerzy bestowed, assistants, of which there were four chaplains: for poles, italians, french and germans.

Analyzed third a more favorable period for the development of catholicism in odessa which began in the second half of the XIX century. The number of archival documents for features of the procedure for the appointment of priests for the catholic germans, who were invited to the German lands and Austria. The documents provide an opportunity to trace the strengthening of the position of the church in the city, the consequence of which was the increase in the catholic population, the expansion of landholdings and construction of new temples.

Thus, the documents that are stored in the state archives of Odessa region represent an opportunity to reconstruct individual episodes of the roman-catholic church in Odessa during the XIX century. In combination with the published sources and research literature, they represent the basis for further research of the history of catholicism in Ukraine.

Key words: Odessa, the state archive of Odessa region, roman catholic church, development, documents, research.